

Bruken av samiske språk

Undersøkelse 2004

Sametingets språkstyre
N-9520 Guovdageaidnu
Telefon +47 78 48 42 00
Telefaks +47 78 48 42 42
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no

1. Innledning	3
1.1 Bakgrunn.....	3
1.2 Mål og hovedpunkter.....	3
1.3 Organisering.....	3
1.4 Metode	4
1.5 Institusjoner som er med i undersøkelsen.....	4
2. Undersøkelsen	6
2.1 Institusjonens ansvar i forhold til samisk språk	6
2.1.1 Institusjoner og etater innenfor helse og sosialsektoren:	6
2.1.2 Institusjoner og etater innenfor barnehage og opplæring:	7
2.1.3 Politi/fengselsvesen:	7
2.1.4 Samiske institusjoner:.....	7
2.2 Ansvar for å betjene den samiske befolkning.....	7
2.2.1 Tjenester på samisk til den samiske befolkning.....	8
2.2.2 Institusjonens kompetanse til å gi tjenester på samisk	9
2.2.3 Institusjonenes tjenester på samisk muntlig og skriftlig.....	9
2.2.4 Institusjonenes behov for mer kompetanse i samisk.....	10
3. Institusjonens kompetanse i samisk.....	12
3.1 Ansattes morsmål.....	12
3.2 Kunnskaper i samisk språk	12
3.3 Samiskopplæring for ansatte.....	12
4. Datamaskiner, lover og regler og skjemaer på samisk	14
4.1 Datamaskiner	14
4.2 Lover og regler.....	14
4.3 Skjemaer.....	15
4.4 Bruk av tolk	16
4.5 Merknader til språkundersøkelsen.....	17
4.5.1 Institusjonenes forventninger og kommentarer til språkundersøkelsen.....	17
4.5.2 Institusjonenes merknader til undersøkelsesmetode og gjennomføring:	17
5. Barnehager, grunnskoler og videregående skoler	18
5.1 Barn med samisk tilbud i barnehager.....	18
5.2 Grunnskoler i Norge.....	18
5.3 Elever i videregående skoler	20
6. Oppsummering.....	22
7. Språkstyrets merknader	23
8. Avslutning	24

1. INNLEDNING

1.1 BAKGRUNN

Samelovens språkregler slår § 3-12 fast at Sametinget utarbeider hvert fjerde år en rapport til Kongen om situasjonen for samiske språk i Norge.

Siste rapport ble bestilt av Samisk språkråd *Undersøkelse om bruken av samisk språk*, gjennomført av Samisk nærings- og utredningssenter år 2000. Denne rapporten er meget omfattende, med 3 forskjellige rapporter:

1. Rapport - Undersøkelse om bruken av samisk språk 110 sider.
2. Tabellhefte - med tall fra undersøkelsen
3. Dr. phil. Tove Skutnabb-Kangas, Kommentarer til rapporten - Undersøkelse om bruken av samisk språk

Samisk språkråd hadde språkbruksundersøkelser i forhold til kommunene innenfor forvaltningsområdet for samisk språk årene 1996, 1997 og 1998. Året 1998 var også endel statlige etater med på undersøkelsen. Resultatet av disse undersøkelsene ble kunngjort som del av Samisk språkråds årsmeldinger for disse årene

Undersøkelse om bruken av samisk språk 2004 skal være en del av Sametingets årsmelding.

1.2 MÅL OG HOVEDPUNKTER

Formålet med undersøkelsen er å undersøke utvalgte institusjoners bruk av samisk språk i Norge, og også undersøke interessen for valg av samisk språk i skoler og barnehager. Undersøkelsen omfatter nordsamisk innenfor utvalgte institusjoner, og vektlegger spesielt sør- og lulesamisk.

Hovedpunktene er følgende:

1. Undersøkelse innenfor institusjoner i forhold til samisk språk
2. Barnehager, som får tilskudd til samiske barnehager
3. Skoler som underviser i og på samisk

1.3 ORGANISERING

Sametingets språkstyre har vedtatt innholdet i undersøkelsen i sak 009/04 og Sametingets språkavdeling har hatt hovedansvaret for å gjennomføre denne undersøkelsen for Sametingets språkstyre. Sametingets språkstyre består av følgende medlemmer: Språkstyrets leder Rolf Olsen, nestleder Nora Marie Bransfjell, medlemmene Inger-marie Oskal, Tor Magne Berg og Karen Monika Paulsen.

Sametingets språkstyre har behandlet resultatet av undersøkelsen og den endelige rapporten i møte 10. januar 2005 i sak 004/05. Sametingsrådet behandler rapporten i møte januar 2005.

1.4 METODE

Sametinget har sendt ut skjemaer for å kartlegge offentlige institusjoners språkbruk. Informasjon om barnehager og stipend til videregående skoleelever er samlet internt fra fra Sametinget, og informasjon om skoler er hentet fra Grunnskolens Informasjonssystem på Internett (GSI). Skjemaene ble sendt til 59 hovedinstitusjoner, hvor vi også ba om at undersøkelsen ble sendt til eventuelle underliggende organer. 19 av disse hovedinstitusjonene har vi ikke mottatt svar fra, men Sametinget har fått svar fra tilsammen 69 institusjoner. Skjemaene ble sendt ut både på samisk og norsk.

En slik undersøkelsesmetode har den svakheten at en ikke får en utdypende informasjon fra institusjonene om bruk av samisk språk, men vil likevel gi et bilde av institusjonenes ansvar for samisk språk.

Rapportten er skrevet både på samisk og norsk.

1.5 INSTITUSJONER SOM ER MED I UNDERSØKELSEN

Denne undersøkelsens geografiske område er områder der det bor samer. Det har likevel vært nødvendig å begrense denne undersøkelsen både når det gjelder tidsbruk og for å overholde den økonomiske rammen. Undersøkelsen er foretatt i områder der de samiske språkene snakkes. Resultat er analysert i forhold til svarene, uansett geografi. Enkelte resultater er likevel analysert innenfor spesielt sør- og lulesamisk. En må likevel ta det forbehold at fordi det er såpass få svar fra lule- og sørsamisk område så kan denne analysen gi et misvisende bilde på situasjonen for samisk språk i disse områdene.

Følgende institusjoner har svart og dermed bidratt til undersøkelsen:

Kriminalomsorgen Trondheim fengsel	Trondheim
Røros kommune - Gjøsвика sykehjem	Røros
Røros kommune - Røros sykehjem	Røros
Høgskolen i Nord-Trøndelag	Steinkjer
Saemien Sijte	Snåsa
Snåsa menighetsråd	Snåsa
Snåsa sykehjem	Snåsa
Gaske-Nørjen Saemien/Sames. for Midt-Norge	Hattfjeldal
Sijti Jarne	Hattfjeldal
Kriminalomsorgen Bodø fengsel	Bodø
Salten Politidistrikt -112	Bodø
Høgskolen i Bodø	Bodø
Nordlandssykehuset HF	Bodø
Árran julevsáme guovdásj / lulesamisk senter	Drag
Drag skole	Drag
Tysfjord kommune - Drag barnehage	Drag
Tysfjord kommune - Åpen omsorg	Drag
Måsske skávlá / Musken skole	Musken
Nordlandssykehuset - Lofoten	Gravdal
Tysfjord kommune - Kjøpsvik skole	Kjøpsvik

Tysfjord kommune - Pæsatun barnehage	Kjøpsvik
Tysfjord kommune - Folkebibliotek	Kjøpsvik
Tysfjord kommune - Oppvekst og kulturetat	Kjøpsvik
Kongsbakken videregående skole	Tromsø
Universitetssykehuset Nord-Norge	Tromsø
Moskavuona sámi giellaguovddáš/ Ullsfjord	Laksvatn
Storfjord kommune - Valmuen verksted	Oteren
Storfjord kommune-Åsen omsorgssenter	Oteren
UNN-Senter for Psykisk helse Nord - Troms	Storsteignes
Gáivuona suohk/Kåfjord komm- Manndalen skole	Samuelsberg
Sámi giellaguovddáš	Samuelsberg
Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune - Sentraladministr.	Olderdalen
Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune - Voksenopplær.	Birtavarre
Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune - Birtavarre barneh.	Birtavarre
Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune -Olderdalen skole	Olderdalen
Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune - sosialkontor	Olderdalen
Troms politidistrikt - 112	Tromsø
Universitetssykehuset i Nord-Norge, Åsgård	Tromsø
UNN-Spesialpsykiatrisk avd. alderpsykiatriske post	Tromsø
Skånland kommune - Skånland sykehjem	Evenskjer
Skånland kommune - Sandstrand bo- og services.	Tovik
Lavangen kommune - Lavangsheimen-eldre	Tennevoll
Lavangen kommune - Teknisk etat	Tennevoll
Lavangen kommune -Tennevoll legekantor	Tennevoll
Midre Hålogaland politidistrikt -112	Harstad
Boazodoallohálddahus/Reindriftsforvaltningen	Alta
Alta videregående skole	Alta
Helse Finnmark, Klinikk Hammerfest	Hammerfest
Vest-Finnmark Politidistrikt 112 v/	Hammerfest
Helse Finnmark DPS Midt Finnmark	Lakselv
Sámi giella- ja kulturguovddáš	Leavdnjá/Lakselv
ØFP-Lensmannen i Berlevåg og Gamvik	Mehamn
Kriminalomsorgen Vadsø fengsel	Vadsø
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - Barnehagen	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - helsesenter, Nyborg	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - hjelpetjenesten	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - hjemmetjenesten	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - Karlebotn skole	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - Kultur,IT,språk og service	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - legekantor	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - Nesseby skole	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - rådmann	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - Teknisk	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - Varanger Samiske museum	Vuonnabahta/Varangerbotn
Unjárgga gielda/Nesseby kommune - økonomiavdelingen	Vuonnabahta/Varangerbotn
Deanu Giellagáddi	Deatnu/Tana
ØFP- Tana leasmannskontor	Deatnu/Tana
Kirkenes sykehus - AMK	Kirkenes
Kirkenes videregående skole	Hesseng

2. UNDERSØKELSEN

Målet med denne undersøkelsen er å få kartlagt institusjonenes bruk av samisk språk. Denne undersøkelsen har ikke som formål å undersøke institusjoner og kommuner innenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Formålet er å spesielt undersøke de institusjoner som er utenfor forvaltningsområdet. Undersøkelsen ble også sendt til noen samiske institusjoner innenfor forvaltningsområdet, bl.a. språksentre og enkelte av språksentrene har sendt undersøkelsen til egne kommuners avdelinger og institusjoner.

Skjemaet som ble brukt til undersøkelsen følger som vedlegg til rapporten. Undersøkelsens formål var å undersøke hvilket ansvar institusjonene selv definerer i forhold til samisk språk, om institusjonen gir tjenester til den samiske befolkning, og institusjonens kompetanse i forhold til samisk språk og om det er behov for ytterligere kompetanse, hvor mange ansatte som forstår/kan snakke og kan skrive samisk og om ansatte får permisjon for å ta opplæring i samisk. Formålet var også å undersøke om institusjonene har hjelpemidler til å skrive samisk, om institusjonen bruker skjemaer på samisk, om bruk av tolk og om lover og regler er oversatt til samisk. For å gi et bilde av interessen for å lære samisk språk, så er det innhentet tall internt fra Sametinget og fra Grunnskolen Informasjonssystem på Internett om samisk tilbudet innenfor barnehage, grunnskole og videregående skole.

Tolking av resultater er gjort innenfor statistiske rammer og i teksten er noen av de viktigste resultatene nevnt, men resultater fra enkeltstående institusjoner blir ikke gjengitt i undersøkelsen.

2.1 INSTITUSJONENS ANSVAR I FORHOLD TIL SAMISK SPRÅK

Undersøkelsen begynte med at institusjonene selv måtte definere sitt ansvar i forhold til samisk språk. Denne definisjonen skulle institusjonen selv formulere, noe som 57 av svarene viser. Svarene nedenfor er beskrevet i forhold til grupper institusjoner:

2.1.1 Institusjoner og etater innenfor helse og sosialsektoren:

Institusjonene og etaene svarer forskjellig på dette spørsmålet. Dette er naturlig fordi at institusjonene er lokalisert til forskjellige distrikter, noen innenfor forvaltningsområdet hvor det samiske språket er definert ved lov og til lule- og sørsamisk område hvor språket ikke er i bruk i det offentlige rom.

Institusjonenes definisjoner fra sørsamisk område viser at institusjonene er bevisst sitt ansvar i forhold til at når brukere henvender seg på sørsamisk burde de få svar på sitt eget språk. En institusjon for eldre svarer at de har hatt og vil få brukere i den samiske befolkning og burde hatt ansatte som behersker samisk .

Noen institusjoner svarer også at de i dag ikke har noe forhold til språket, men at samiske brukere av tjenester snakker norsk, så språket byr ikke på problemer.

I svarene fra lulesamisk område svarer noen meget bevisst med at den enkelte bruker skal få sitt omsorgsbehov dekt utifra sitt språk, kultur og religion, noen sier at ansvar for lulesamisk er nedfelt i institusjonens vedtekter og noen sier de er usikker på sitt ansvar.

Svarene fra nordsamisk viser at institusjonene er meget bevisst sitt ansvar. I enkelte av svarene fra nordsamisk område vises det til Samelovens paragrafer, lov om pasientrettigheter og andre rettslige forpliktelser for samiske brukere. Enkelte svarer at de må skaffe tolk dersom de får samisktalende pasient.

2.1.2 Institusjoner og etater innenfor barnehage og opplæring:

Fra sørsamisk område er svarene at de har undervisningsansvar for sørsamisk 1 og 2. språk. Det nevnes også ansvar for utarbeidelse av læremidler og gjennomføring av språkkurs.

I lulesamisk område defineres ansvaret for å legge forholdene til rette slik at samisk språklige barn i barnehager og skoler får et tilbud på samisk. En institusjon svarer også slik, men setter likevel et motargument som ”dersom vi klarer å skaffe lærer”. En institusjon svarer at de har et særlig ansvar for utvikling av studier for den samiske befolkning i det lulesamiske området.

I svar fra barnehagen er formidling av kultur og språk nevnt. Innenfor nordsamisk område er svarene definert som ansvar for å gi elever i grunnskole og videregående skole opplæring i samisk språk på forskjellige nivå.

2.1.3 Politi/fengselsvesen:

Det har ikke kommet noen definisjon på ansvar for samisk språk fra sørsamisk område.

For lulesamisk område er svaret at de i svært begrenset grad har ytt tjenester til den samiske befolkning. Det har ikke vært benyttet tolk, og den kompetanse finnes ikke i etaten. For fengselsvesenet så defineres ansvaret med å legge til rette for instruksjoner/retningslinjer/informasjon på samisk ved behov

I nordsamisk område svarer enkelte ikke på dette spørsmålet, men de som svarer er meget godt informert om å imøtekomme den samiske befolkning både muntlig og skriftlig og viser også til forpliktelser i forhold til samisk språkløp.

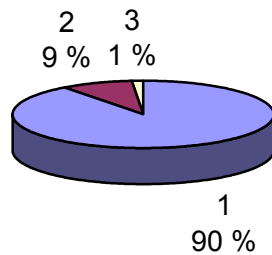
2.1.4 Samiske institusjoner:

De samiske institusjonene og språksentrene definerer sitt ansvar både i forhold til de tjenester som ytes, språk, kultur og samfunnsliv. Språksentrene som er opprettet for å arbeide med å fremme samisk språk og samle språkressurser definerer at deres oppgave er å styre bruken av samisk .

2.2 ANSVAR FOR Å BETJENE DEN SAMISKE BEFOLKNING

Det neste spørsmålet var om institusjonen gir tjenester til den samiske befolkning, noe alle som sendte inn svar hadde svart på.

Tabell 1. Betjener den samiske befolkning

Av de 69 svar som vi mottok, svarer 90 % at de betjener den samiske befolkning. 2 % sier at de ikke gjør det og 1 % svarer at de vet ikke. Det viser at institusjonene er klar over at det innenfor deres tjenestekrets er en samisk befolkning som også benytter seg av de tjenester som ytes.

Dersom en skiller ut tallene for lule- og sørsamisk er det 14 svar institusjoner som kan lokaliseres til lulesamisk område og 9 svar fra institusjoner innenfor sørsamisk område.

Tilsvarende tall er da for lulesamisk område at 79 % sier at de betjener den samiske befolkning, 14 % sier de ikke gjør det og 3 % svarer vet ikke.

I sørsamisk område svarer 89 % av de betjener den samiske befolkning, 11 % sier de ikke gjør det og 0 % svarer vet ikke.

Institusjonene hadde på slutten av arket mulighet til å komme med egne kommentarer til spørsmålene. Noen har benyttet anledningen til egne kommentarer, og disse følger som en resyme etter hvert punkt.

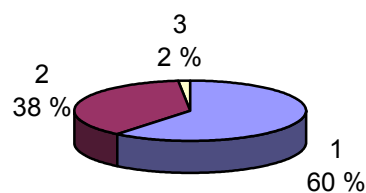
Kommentarer:

Kommentarer til dette punktet er bl.a. at tjenestene gies på samisk til de som ønsker det, og andre sier at de bare har hatt henvendelser på norsk. I enkelte svar fremkommer det at tospråklige selv velger å snakke norsk og at det ved eventuell kommunikasjon på samisk må det leies inn tjenester.

2.2.1 Tjenester på samisk til den samiske befolkning

Neste spørsmål var så om den samiske befolkning får disse tjenestene på samisk. Her svarte 60 % av tjenestene gies på samisk, 38 % svarte nei og 2 % svarte vet ikke.

Tabell 2. Tjenester til den samiske befolkning

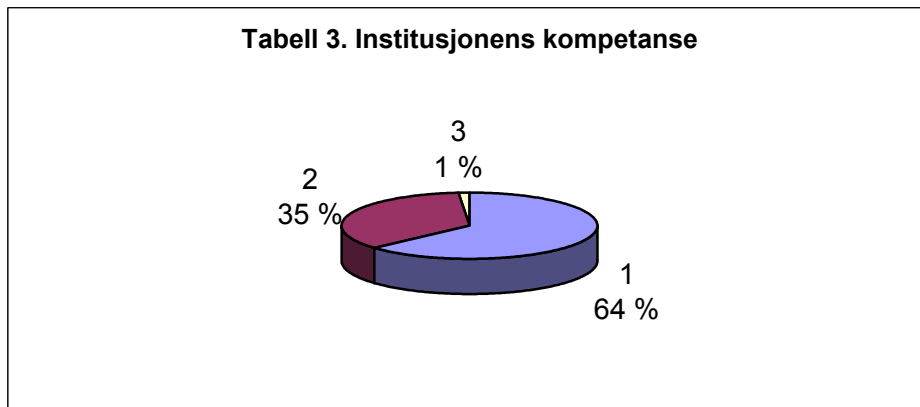

Tilsvarende tall er da for lulesamisk område at 54 % sier at befolkningen får disse tjenestene på samisk, 38 % sier de ikke gjør det og 8 % svarer vet ikke.

I sørsamisk område svarer 25 % at befolkningen får disse tjenestene på samisk, 72 % sier de ikke gjør det og 0 % svarer vet ikke.

2.2.2 Institusjonens kompetanse til å gi tjenester på samisk

Har institusjonene kompetanse til å gi sine tjenester på samisk. Her sier 64 % av de har denne kompetansen, 35 % sier nei og 1 % svarer vet ikke.

Tilsvarende tall er da for lulesamisk område at 50 % svarer at institusjonen har kompetanse til å gi tjenester på samisk, 50 % sier de ikke har det og 0 % svarer vet ikke.

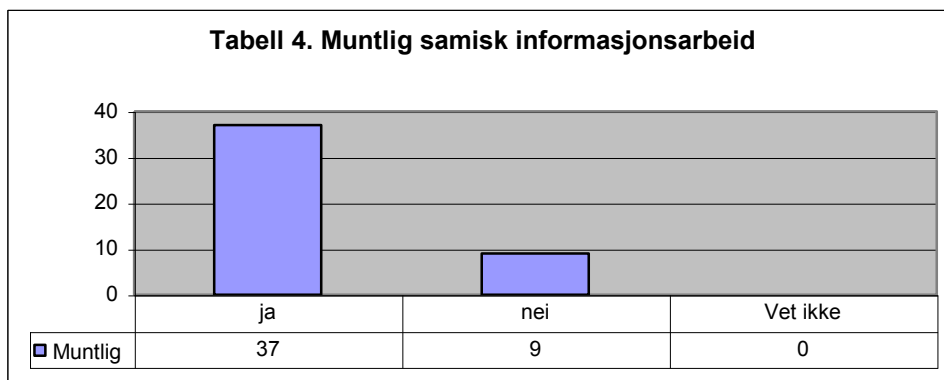
I sørsamisk område svarer 56 % at institusjonen har kompetanse til å gi tjenester på samisk , 44 % sier de ikke har det og 0 % svarer vet ikke.

Kommentarer:

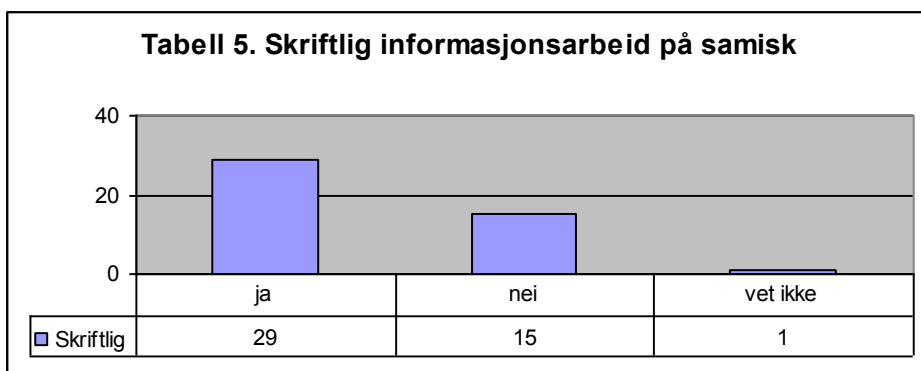
I svarene kommer det fram at institusjonene mangler samisk kompetanse, spesielt gjelder det fagpersonell både innenfor helsevesenet og skole. Kompetansen kan også variere fra år til år. En av kommentarene er at regionalleddene bruker samisk både muntlig og skriftlig mens en annen institusjon i forvaltningsområdet for samisk språk sier at det ikke har vært behov for å kunne samisk for å utføre tjenestene. En annen skriver at målet er at alle i institusjonen skal kunne bruke det samiske språket i sitt arbeid, spesielt i møte med publikum.

2.2.3 Institusjonenes tjenester på samisk muntlig og skriftlig

Dersom institusjonen hadde svart ja på spørsmålet om de kunne tilby tjenester på samisk så ble de spurt om de kan tilby informasjonsarbeid på samisk muntlig og skriftlig

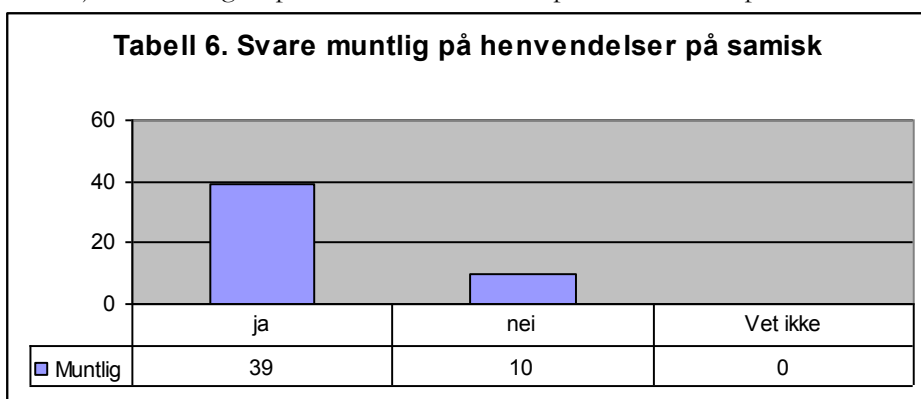

46 institusjoner svarte på spørsmålet om de kunne gi muntlig informasjon på samisk, av disse kunne 37 institusjoner utføre muntlig samisk informasjonsarbeid, 9 svarte at de ikke kunne. 0 svarte Vet ikke.

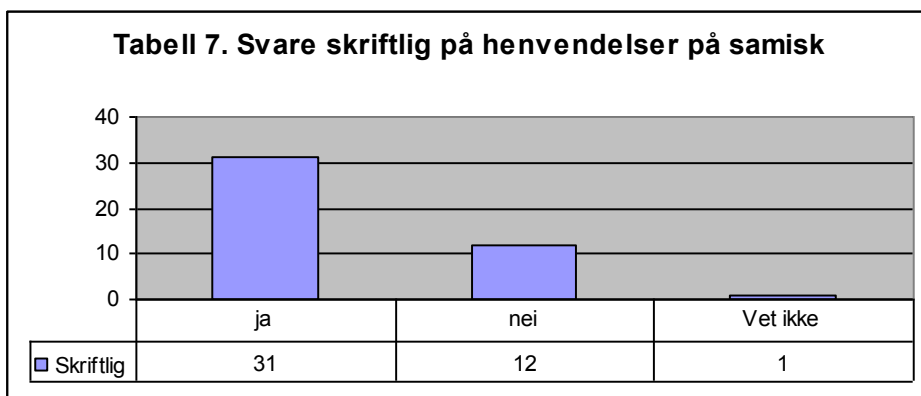

45 institusjoner svarte på spørsmålet om de kunne gi skriftlig informasjon på samisk, av disse svarte 29 ja, 15 svarte nei og 1 svarte vet ikke.

Institusjonene ble også spurt om de kunne svare på henvendelser på samisk både muntlig og skriftlig.

Det var 49 institusjoner som svarte på dette spørsmålet, 39 svarte ja og 10 svarte nei på spørsmålet.

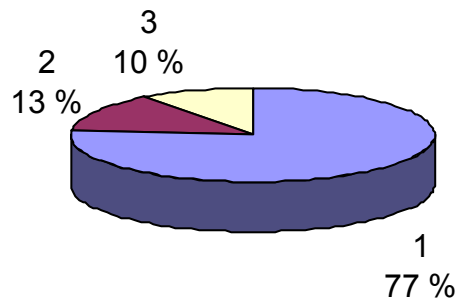

44 svarte på dette spørsmålet og hvorav 31 ja og 12 nei. 1 svarte vet ikke.

2.2.4 Institusjonenes behov for mer kompetanse i samisk

Institusjonene ble deretter spurt om de synes at de hadde behov for mer kompetanse i samisk.

Tabell 8. Institusjonens behov for mere kompetanse i samisk

68 institusjoner svarte på dette spørsmålet og 77 % sa at de hadde behov for mere kompetanse i samisk, 13 % svarte nei og 10 % svare vet ikke.

Tilsvarende tall for lulesamisk er at 69 % svarte at de hadde behov for mere kompetanse i samisk, 31 % svarte nei og 0 % vet ikke.

I sørsamisk område var svaret 78 % svarte at de hadde behov for mer kompetanse i samisk og 0 % svarte nei og 22 % svarte vet ikke.

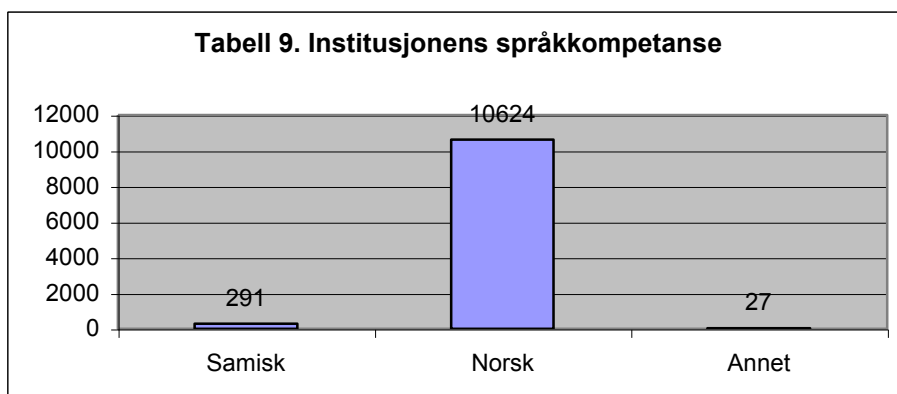
Kommentarer:

I svarene er det uttrykt et stort behov for mer kompetanse i både muntlig og skriftlig samisk. Det ytres behov for å få ekstraordinære midler i forhold til å sende ansatte på kurs og midler til vikarer. Det er stor mangel på samisktalende fagfolk, leger, psykologer, sykepleiere, lærere. Noen av forslagene går ut på å vektlegge samisk språk ved kunngjøring av stillinger.

3. INSTITUSJONENS KOMPETANSE I SAMISK

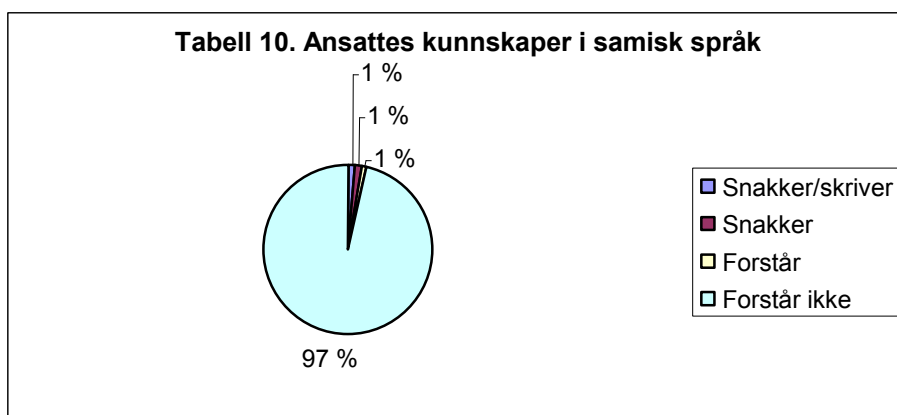
3.1 ANSATTES MORSMÅL

Det andre punktet i undersøkelsen tar for seg institusjonens kompetanse i samisk. Institusjonens kompetanse er avhengig av at de ansatte har kompetanse i samisk språk. Undersøkelsen omfatter 10 942 ansatte, og enkelte store institusjoner har tatt forbehold om at de ikke har nøyaktige opplysninger om de ansattes kunnskaper i samisk språk. Svarene viser at kun 3 % av de ansatte i de institusjonene som undersøkelsen gjelder har kompetanse i samisk.

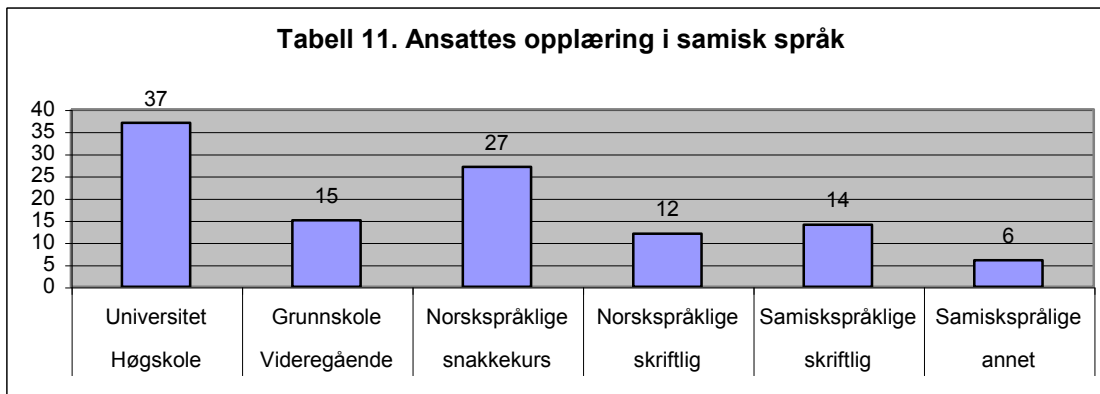
3.2 KUNNSKAPER I SAMISK SPRÅK

Svarene fra hele språkundersøkelsen viser at 1 % skriver samisk, 1 % snakker og 1 % forstår og 97 % forstår ikke samisk.

3.3 SAMISKOPPLÆRING FOR ANSATTE

Ifølge svarene har 111 ansatte hatt permisjon for å lese samisk . Det var satt opp forskjellige kategorier for type opplæring og svarene viser kategorier, samt antall ansatte i hver kategori.

Disse tallene fordeler seg i prosent på denne måten:

Institusjonene hadde på slutten av arket mulighet til å komme med egne kommentarer til spørsmålene.

Kommentarer:

I svarene framkommer det at det er stort behov for opplæring, både språkbud, videregående nivå og hospitering i samiskspråklig miljø. Enkelte sier at problemet med samiskopplæringa er at den gis sporadisk og uten at en helhetlig opplæring er planlagt for den enkelte. I en av svarene kommer det fram at det finnes samisk undervisning i kommunal regi, men kommunen som arbeidsgiver gir ikke dette tilbudet til sine ansatte. Opplæring av termer innen fagfeltet nevnes også som et behov.

En institusjon skriver at alle som søker om permisjon får permisjon med lønn og kan også bruke arbeidstiden til studier, problemet er at få søker permisjon og det begrunnes med stort arbeidspress.

Det blir også fremhevet av enkelte at det ikke finnes midler til å gi opplæring og heller ikke permisjon med lønn. Det blir også foreslått at det ved stillingsutlysninger kunngjøres at samisk regnes som tilleggskvalifikasjon. Dette for å rekrutere fagfolk som allerede kan samisk.

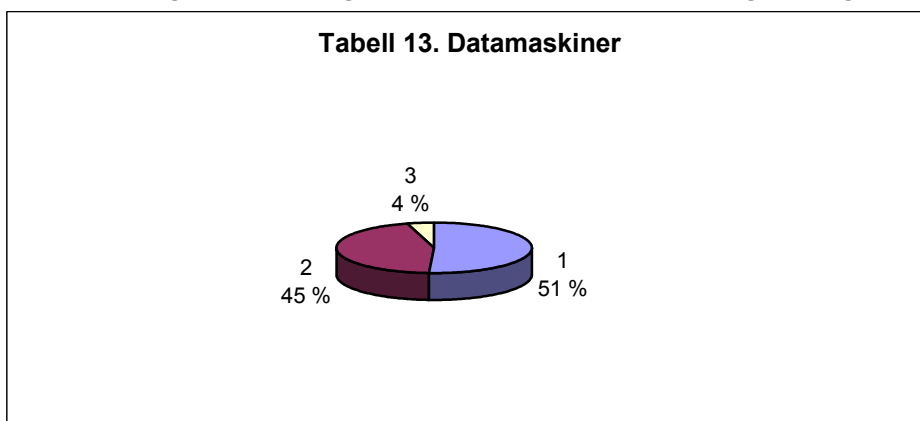
4. DATAMASKINER, LOVER OG REGLER OG SKJEMAER PÅ SAMISK

Dette kapitlet ønsker å sette søkelyset på de hjelpemidler som oftes brukes i institusjonenes arbeid. Datamaskiner er viktige hjelpemidler i å bruke skriftlig samisk. De fleste institusjoner styres etter lover og regler og kontakt med publikum er ofte via skjemaer.

En del av kommunikasjonen må foregå via tolk, derfor er det siste spørsmålet i dette kapitlet om institusjonene bruker tolk.

4.1 DATAMASKINER

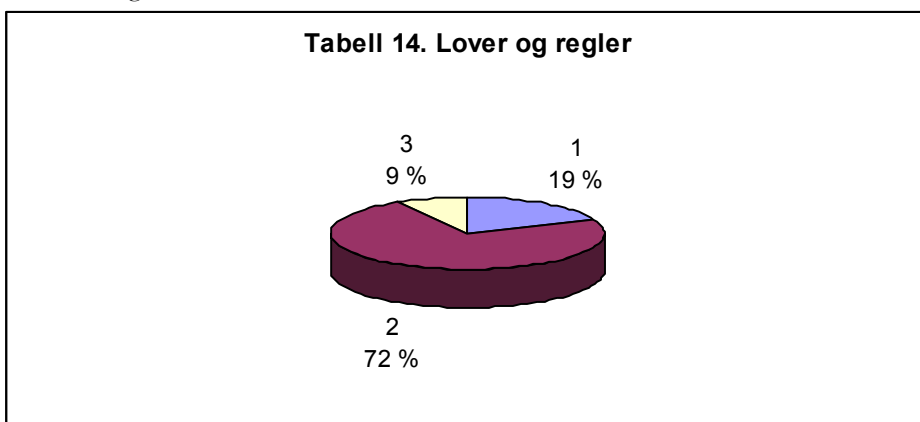
Spørsmålet var om det er mulig å skrive samisk på institusjonens datamaskiner. Forutsetningen for å kunne skrive på samisk er at de samiske fontene fungerer i de programmene som er installert i datamaskiner og skrivere. Manglene samiske fonter har vært en begrensning for å kunne skrive samisk.

Svarene på spørsmålet om det er mulig å skrive samisk på institusjonens datamaskiner viser at 51 % svarer ja, 45 % svarer nei og 3 % vet ikke.

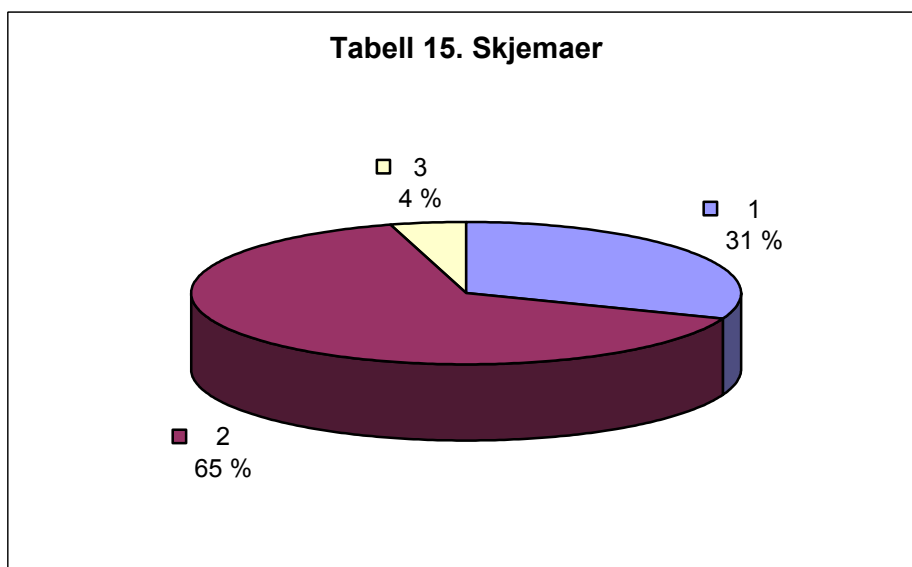
4.2 LOVER OG REGLER

Det har vært en del fokus på at lover og regler ikke er oversatt til samisk. Spørsmålet var om lover og regler som institusjonen bruker er oversatt til samisk. Tabellen nedenfor viser at 19 % sier ja, hele 72 % svarer nei og 3 % svarer vet ikke.

4.3 SKJEMAER

Det finnes skjemaer til forskjellige formål og språket i skjemaer påvirker hvilket språk en svarer på. I spørsmålet om institusjonens skjemaer finnes på samisk svarer 31 % ja, 65 % nei og 4 % vet ikke.

Det ble også spurt om hvilke lover og regler institusjonen mener bør oversettes til samisk. Institusjonene ønsket følgende oversatt til samisk:

	Nordsamisk	Lulesamisk	Sørsamisk
Lov om sosiale tjenester	Er oversatt	X	
Lov om kommunehelsetjenesten		X	
Lov om psykisk helsevern	X		
Lov om helsetjenester i kommunen	X		
Pasientrettighetsloven	Er oversatt	X	
Sosialhelsetjenesteloven	X		
Lov om barneverntjenester	X		
Opplæringsloven	Er oversatt	X	
Vedtakter for barnehagen		X	
Straffegjennomføringsloven m/forskrifter	X	X	
Plan og bygningslov	X		
Straffeloven/Straffeprosessloven	X		
Forvaltningsloven	Er oversatt	X	
Informasjon om bostøtte	X		
Interne infoskriv ang. fengselsvesnet	X		X
Dine rettigheter i spesialisthelsetjenesten	X		
Innleggesskjema inkl. paragraf innleggelse	X		
Individuell plan - psykiatri (?)	X		
Samtykkeerklæring - psykiatri	X		
Bibliotekets utlansreglement		X	

Disse lovene er oversatt til nordsamisk:

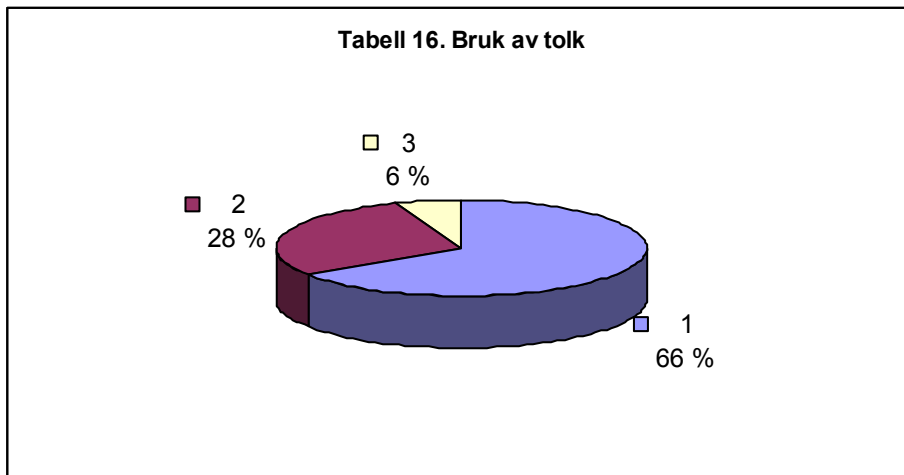
Landbruksdepartemente/Eanandoallodepartemeanta: Reindrifstloven/Boazodoalloláhka Forskrifter til reindrifstloven/Boazodoallolága láhkaásahusat Dyrevernloven/Elliidsuodjalanláhka
Justisdepartementet/Justisdepartemeanta: Forvaltningsloven/Hálddahusláhka Offentlighetsloven/Almmolašvuodaláhka Forslag til Finnmarkslov/Finnmárkkuláhkaevttohus
Utdannings-og forskningsdepartementet /Oahpahus- ja dutkandepartemeanta: Opplæringsloven
Barne- og familiedepartementet/Mánáid- ja bearašdepartemeanta: Barnehageloven/Mánáidgárdeláhka Barnevernloven/Mánáidsuodjalanláhka
Forsvarsdepartementet/Suodjalusdepartemeanta: Ruovttusuodjalusláhka / Heimevernloven Oasit Suodjalusa ránggaštunlágas / Deler av den militære straffeloven
Kultur- og kirkedepartementet/ Kultur- ja girkodepartemeanta: Kulturminneloven/ Kulturmuitoláhka Sámeláhka / Sameloven
Miljøverndepartementet/ Birasgáhttentdepartemeanta: Lov om fiske i Tanaelvens fiskeområde Forskrifter om fisket i Tanaelvens fiskeområde Motorferdselloven /Mohtorfievroláhka Konsekvensutredning etter plan- og bygningsloven
Kommunal- og regionaldepartementet/ Gielda- ja guovlodepartemeanta Tekniske forskrifter til plan og bygningsloven/Plána ja huksenlága teknalaš láhkaásahusat (Denne har ikke stått på brev fra dep., men vi har oversettelsen (utgitt i 1997) her på Sametingets språkavdeling.)
Lov om sosiale tjenester av 13. des. 1991 og Håndtverkerloven Opplysn. Fra Kultur og kirkedep
Sosial- og helsedirektoratet/ Pasientrettighetsloven/Divššohasvuogiatvuodaláhka

Kommentarer til punktet om skjemaer:

Svarene er at et finnes enkelte skjemaer som er oversatt, men at det ikke finnes noen helhetlig plan for å få oversatt skjemaer. Noen har utarbeidet interne skjemaer som er oversatt og enkelte sier at det ikke har vært behov eller etterspørsel etter samiske skjemaer.

4.4 BRUK AV TOLK

Undersøkelsens siste spørsmål var om institusjonen bruker tolk ved behov. 66 % svarer ja, 28 % svarer nei og 6 % svarer vet ikke.

Kommentarer:

I svarene fremkommer det at tolk blir brukt ved behov. Tolking kan gjennomføres ved bruk av ansatte tolker eller innleide tolker, andre ansatte og pårørende. Noen svarer at vakter tilpasses slik at det finnes samisktalende personale på alle vakter. En institusjon svarer at det kan brukes tolk pr telefon via konferansekobling og koble personell som finnes i kommunehelsetjenesten og i ambulansetjenesten.

Kommentarene viser også at det fra enkelte ikke er forståelse for at en samiskspråklig person ønsker å snakke eller har rett til å snakke samisk i kontakt med offentlige organer. Enkeltes begrunnelser for at det ikke er bruk for tolk er at de fleste innenfor distriktet snakker norsk, eller at samer ikke kan samisk.

En annen side er problemet med at ansatte i styringsorganene er både norsk – og samiskspråklige og dermed er enkelte kontor nødt til å saksbehandle på norsk.

4.5 MERKNADER TIL SPRÅKUNDERSØKELSEN

På slutten av undersøkelsen var det bedt om en kommentar til selve språkundersøkelsen og der fikk vi en del svar. Svarene er delt i to grupper, den ene går på forventninger og kommentarer til undersøkelsen og den andre går på selve gjennomføringen av undersøkelsen og innsamlingen av data.

4.5.1 Institusjonenes forventninger og kommentarer til språkundersøkelsen

En del uttrykte forventninger om at denne undersøkelsen kunne være grunnlag for satsing på språket og bidra til å utløse midler for videre kompetanseheving i samisk språk og kultur. Andre igjen sier at de ikke har ytt tjenester til samisktalende de siste 15 år.

Vi er langt ifra kommet i mål når det gjelder å nå tilfredsstillende tilbud til den samiske befolkning og en språkundersøkelse bidrar til at institusjonene må tenke igjennom sine tilbud og hvilke behov som finnes. Det er et ønske om at språkundersøkelsen kunngjøres på internett.

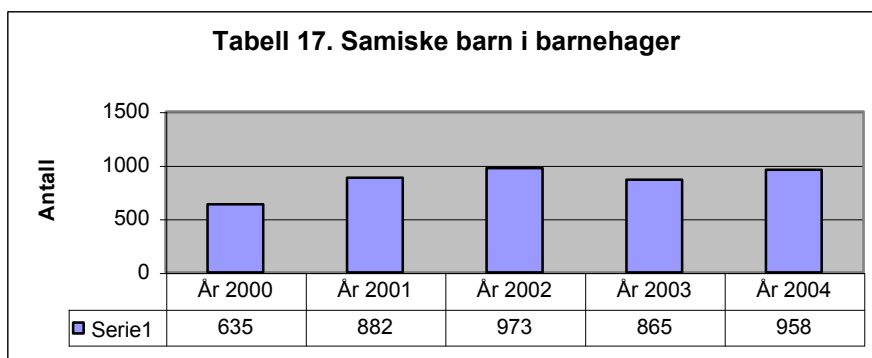
4.5.2 Institusjonenes merknader til undersøkelsesmetode og gjennomføring:

Enkelte institusjoner har etterlyst flere svar alternativer enn ja/nei/vet ikke. Språkundersøkelsen blir upresis når det ikke vær flere alternativer. Noen underavdelinger har ikke mottatt det samiske skjemaet, og enkelte synes at slike undersøkelser burde blitt gjennomført elektronisk.

5. BARNEHAGER, GRUNNSKOLER OG VIDERGÅENDE SKOLER

5.1 BARN MED SAMISK TILBUD I BARNEHAGER

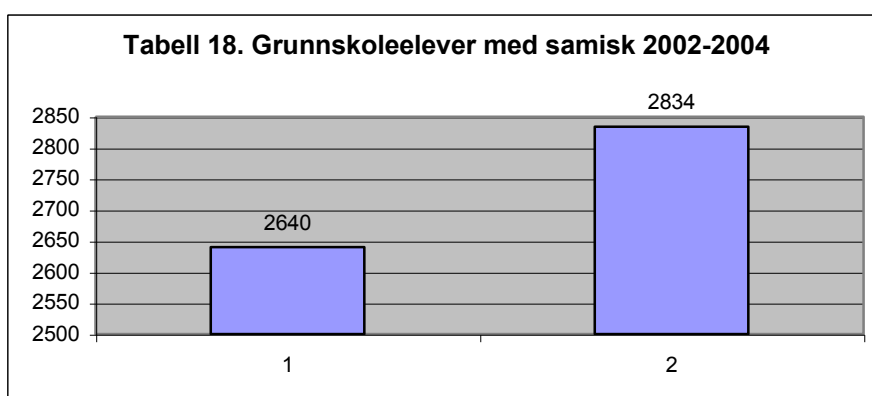
Sametingets egne tall viser at det for år 2000 til år 2004 har vært en økning med 323 barn hvor foreldre har valgt samisk for sine barn i barnehager i Norge.

I lulesamisk område er det skoleåret 2004/2005 8 barn som er i samisktalende barnehage. I sørsamisk område er det 14 barn i Snåsa, 4 i Elgå, 3 i Grane og 1 barn i Nerskogen som får tilbud i samisktalende barnehage.

5.2 GRUNNSKOLER I NORGE

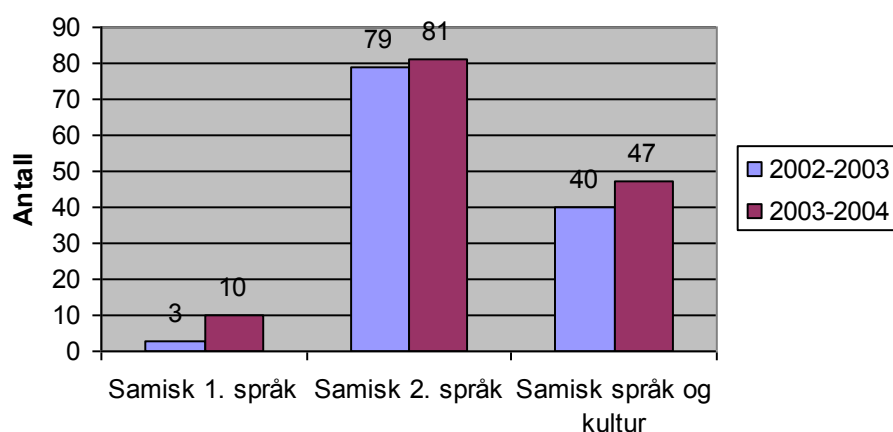
I grunnskolen i Norge gies det opplæring i samisk som 1. språk, samisk som 2. språk og samisk språk og kultur. Her en oversikt over elever i grunnskolen som får tilbud om samisk språk fra skoleåret 2002/2003 til og med skoleåret 2003/2004 i en periode på 2 år.

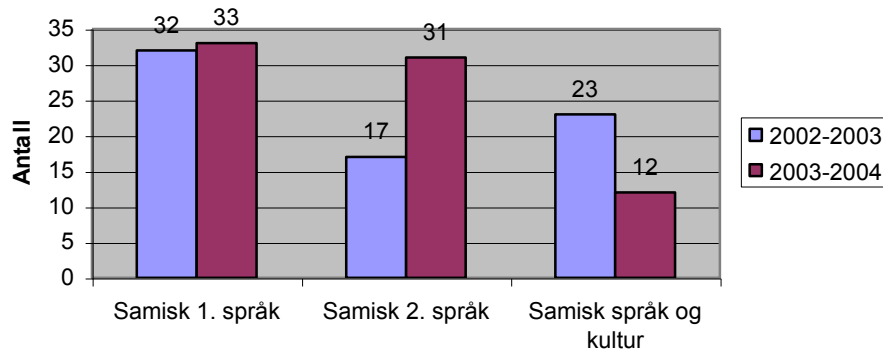
Tabellen viser at elevtallet har økt med 194 elever fra skoleåret 2002/2003 til 2003/2004.

I grunnskolen i Norge gies det tilbud om undervisning i sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk og tabellene viser utviklingen av dette tilbudet for skoleårene 2002/2003 og 2003/2004 i de forskjellige språkgruppene og i de forskjellige kategoriene samisk språkundervisning som tilbys.

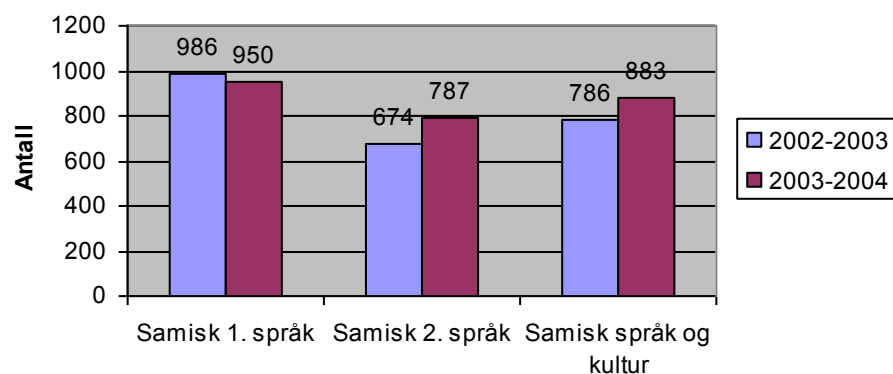
Tabell 19. Grunnskoleelever med sørsamisk

Tabell 20. Grunnskoleelever med lulesamisk

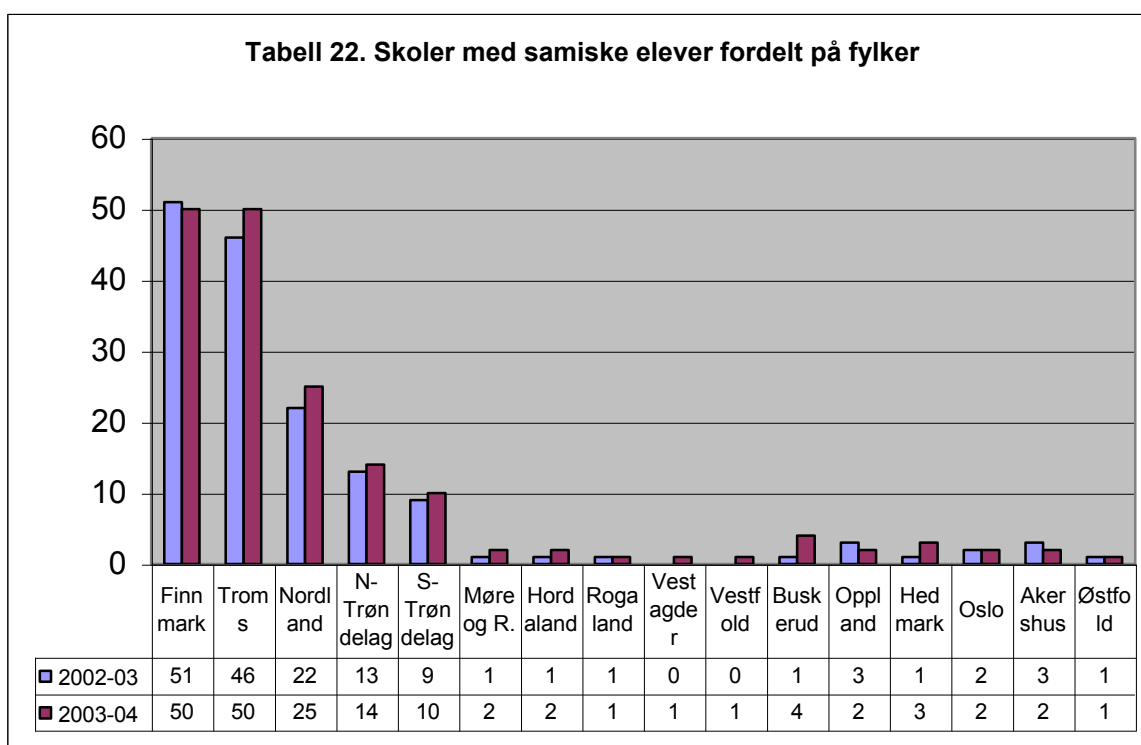
Tabell 21. Grunnskoleelever med nordsamisk

Disse tabellene viser utviklingen av de forskjellige tilbudene og den viser en økning av elever som velger samisk språk og kultur, spesielt i nord- og sørsamisk område. Det er også en økning i undervisning i samisk som 2. språk, samtidig som det er en nedgang i samisk som 1. språk blant grunnskoleelever med nordsamisk.

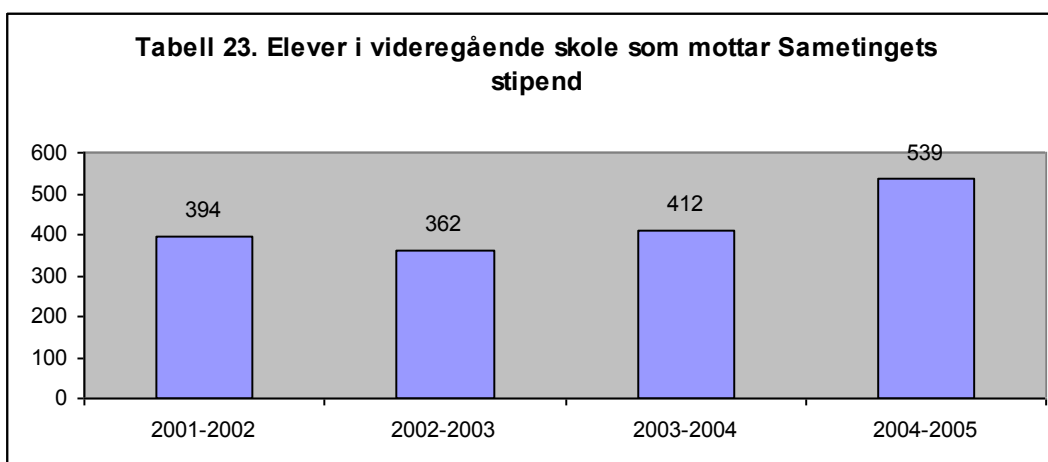
Tabellen nedenfor viser at det i Norge gis tilbud om undervisning i 16 fylker. 170 skoler tilbød undervisning i samisk språk skoleåret 2003/2004 og 155 skoleåret 2002/2003.

Konklusjonen er at det er en økende etterspørsel etter det å få undervisning i/på samisk i grunnskolen.

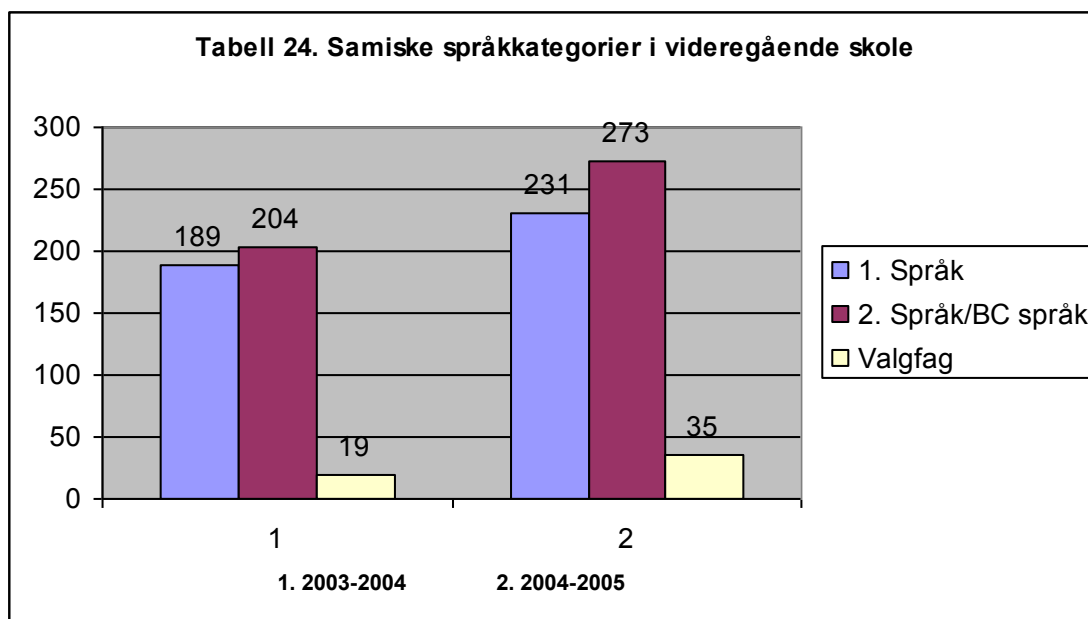
5.3 ELEVER I VIDEREGÅENDE SKOLER

Tabellen nedenfor viser tallene for tildeling av stipend til elever i videregående skoler som leser samisk språk, Retningslinjene for utdeling av stipend ble endret fra skoleåret 2003/2004 hvor stipendbeløpet ble endret slik at den er gradert som 3 forskjellige beløp. Den som har undervisning i samisk som 1. språk har rett til det største stipendet, dernest mottar 2. språk og B og C språk et mindre beløp og det minste beløpet går til samisk som valgfag.

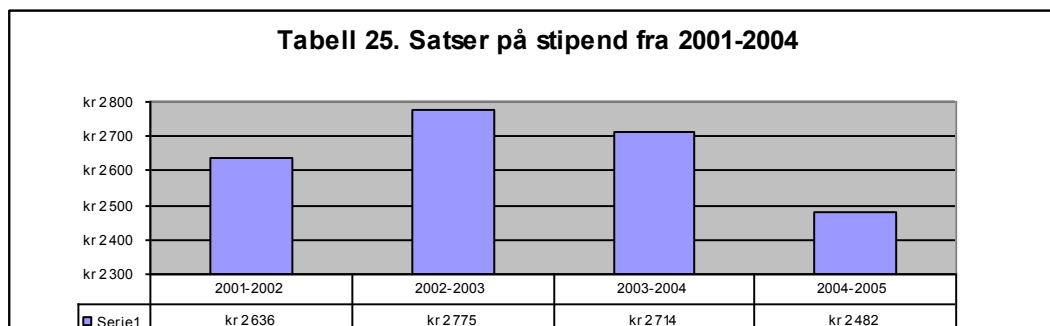

Tabellen viser utviklingen av antallet elever som fikk utdelt Sametingets stipend i årene 2001 til 2004.

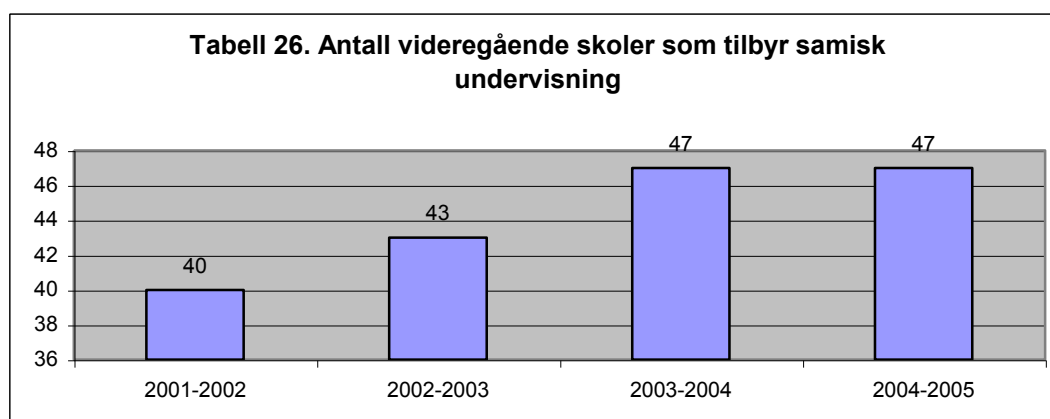
Dette viser utviklingen av hvordan elevene har valgt og hvilke kategorier stipendet utdeles ut i fra. Det har vært en økning i antall elever som søker Sametingets stipend og som har rett til stipendet. Økningen ser en på alle kategorier fra skoleåret 2003/2004 til skoleåret 2004/2005.

Stipendet utdeles med likt beløp til alle som har rett til stipend og skjemaet nedenfor viser at stipendbeløpet for de som har samisk som 1. språk har gått ned betraktelig disse årene. Dette har sammenheng med at det tilskuddet som på Sametingets budsjett avsettes til stipender ikke har økt i samme takt som søknadsmassen. Formålet med stipendet er å få ungdom i videregående skole til å velge undervisning i samisk språk og derigjennom øke interessen og brukerne av samisk språk.

Økningen gjelder også skoler som gir tilbud om undervisning i samisk språk:

6. OPPSUMMERING

Formålet med denne undersøkelsen er å kartlegge utvalgte institusjoners bruk av samisk språk i Norge, og også undersøke interessen for valg av samisk språk i skoler og barnehager. Sør- og lulesamisk er vektlagt. I tillegg er det samlet opplysninger om barnehager, som mottar tilskudd til samiske barnehager, og grunn- og videregående skoler som gir opplæring i og på samisk.

Undersøkelsen viser at 90 % av institusjonene svarte bekræftende på at de betjener den samiske befolkning. Av svarene kommer det også fram at tjenestene ikke automatisk blir gitt på samisk, det må de samiske brukerne be om, de blir ikke tilbudt og dermed ikke etterspurt.

Undersøkelsens kapittel 3 viser at det er manglende tilbud på språkopplæring og at det tilbudet som finnes ikke er helhetlig planlagt. Det kommer også fram at ikke alle institusjoner har økonomi til å gi ansatte permisjon med lønn for å ta opplæring i samisk.

Det viser seg også, at det er vanskelig å rekruttere fagfolk som kan samisk. I svarene er det nevnt at det er stor mangel på bl.a. samisktalende lærere, leger, psykologer og sykepleiere. Dette gjelder alle språkgruppene, men er særlig prekært i lule- og sørsamisk område.

I følge språkreglene § 3-2 skal lover og forskrifter av særlig interesse for hele eller deler av den samiske befolkning oversettes til samisk. Skjema til bruk overfor et lokalt eller regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet for samisk språk skal foreligge både på samisk og norsk. I undersøkelsen svarer 72 % at de lover og regler som de har behov for ikke er oversatt til samisk. 31% svarer at de har skjemaer som er utarbeidet på samisk. Dersom kommunikasjon og saksbehandling skal foregå på samisk er dette viktige hjelpemidler.

For å kunne skrive samisk på datamaskiner, er det en forutsetning at det er tilrettelagt for dette. Kun 51 % av institusjonene svarer at dette er i orden for deres institusjon.

I grunnskolen gies det opplæring i samisk som 1. språk, samisk som 2. språk og samisk språk og kultur. Samisk som 1. språk har en positiv økning på 233 % i sørsamisk område fra 3 til 10 elever fra skoleåret 2002/2003 til 2003/2004. Lulesamisk øker med 1 elev som tilsvarer en økning på 3 %, mens nordsamisk har en nedgang på 3, 6 % som tilsvarer 36 elever.

Det er en økning på ca. 16 % av elever som får tilbud i samisk som 2. språk på sør-, lule- og nordsamisk med til sammen 129 elever.

Samisk språk og kultur øker i sørsamisk med ca. 17 % og i nordsamisk område ca. 12 % med til sammen 104 elever, mens det er en nedgang på 47 % tilsvarende 11 elever i lulesamisk område.

Sametinget tildeler årlig stipend til elever i videregående skole som leser samisk språk. Formålet med stipendet er å få ungdom i videregående skole til å velge undervisning i samisk språk og derigjennom øke interessen og bruken av samisk språk. Sametingets stipendordning har hatt en økning i antall nye søkere som har rett til stipend siste skoleår med 127 elever. Stipendbeløpet som hver elev mottar er gått ned med 293 kr fra skoleåret 2002/03 til skoleåret 2004/2005. Dette har sammenheng med at det beløpet som på Sametingets budsjett avsettes til stipender ikke har økt i samme takt som søknadsmassen.

7. SPRÅKSTYRETS MERKNADER

Denne undersøkelsen viser at institusjonene er klar over at de har et ansvar overfor den samiske befolkningen. Det synes imidlertid som om at disse tjenestene skal den samiske befolkning be om, de blir ikke tilbudt automatisk og dermed heller ikke etterspurt. Problemet synes å tilskrives brukere av tjenesten, det er brukerne som bør ha ferdigheter i to språk, og ikke institusjonen. Dette medfører at samisk språk ikke brukes, og de samiske brukerne blir usynlige. Institusjonene ser ikke at de har samiske brukere og dermed heller ikke behovet for å ha kompetanse i samisk.

Det synes som om at det i Finnmark og Troms er en øket bevissthet for den samiske befolkningens behov for tjenester på samisk, i tillegg til at dette innenfor forvaltningsområdet for samisk språk er regulert ved lov. De samiske brukerne i lule- og sørsamiske områder er ikke så godt synlige for de institusjonene som har svart på denne undersøkelsen. Dette kan ha sammenheng med at det er liten mulighet til å bruke samisk ovenfor offentlige institusjoner da disse ikke er lovforpliktet til å bruke samisk. Språkstyret mener at det i områder hvor der ikke er så mange samiskspråklige er det imidlertid også behov for å bruket språket, og dermed bidra til at status på samisk språk heves.

Språkstyret mener at det er behov for store omfattende informasjonskampanjer om rettigheter både i forhold til Opplæringsloven, Sameloven mfl. for at Norge skal innfri en del av forpliktelsene i forhold til Europeisk pakt om regions- og minoritetsspråk, må bla. viktig informasjon om ting som har med sikkerhet og trygghet å gjøre også oversettes til samisk.

Undersøkelsen viser at det er lite kompetanse i samisk språk blant ansatte og at det er vanskelig å rekruttere samisktalende fagfolk. 97 % av ansatte innenfor de institusjonene som har svart på undersøkelsen forstår ikke samisk. Språkstyret er bekymret over at bare 3 % behersker samisk, selv om det i mange år er lagt til rette for permisjon med lønn for å ta kurs og utdanning i samisk. Språkstyret mener også at det er rimelig å begynne å stille krav om bruk av samisk etter endt permisjon, samt ved utlysning av stillinger. Visse krav bør også gjelde studenter som kommer inn på samisk kvote. Dette gjelder alle språkgruppene, men er særlig prekært i lule- og sørsamisk område.

Undersøkelsen viser at det er manglende tilbud på språkopplæring og at det tilbudet som finnes ikke er helhetlig planlagt. En forutsetning for å kunne gi tilbud på samisk er at institusjonene har ansatte som kan samisk. Det må i den forbindelse påpekes at dette ansvaret ikke skal pålegges enkeltansatte, men at det er institusjonens ansvar å legge forholdene til rette for at samisk språk kan brukes. Det kommer imidlertid også fram at ikke alle institusjoner har økonomi til å gi ansatte permisjon med lønn for å ta opplæring i samisk. I tillegg mangler en del ansatte motivasjon for å lære seg samisk – fordi det antas at man ikke har behov for det.

Skjema til bruk overfor et lokalt eller regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet skal foreligge både på samisk og norsk. Dersom kommunikasjon og saksbehandling skal foregå på samisk er dette viktige hjelpemidler. I undersøkelsen framkommer det at det ikke finnes noe helhetlig plan for å få oversatt skjemaer og lover til samisk. En slik plan må utarbeides. Språkstyret mener at det i det offentlige rom bør være tilbud til samisktalende som ønsker å benytte skjemaer og få lese informasjonsmaterieil på samisk. Dette gjelder alle språkområder.

66 % sier de bruker tolk ved behov, mens det i kommentarene av enkelte er sagt at de ikke har hatt behov for tolk hittil. Da er spørsmålet om hvem det er som skal definere behovet. Er det en tospråklig bruker som må be om tolk? Gies tolking som et tilbud til en bruker og finnes det tolk tilgjengelig for de som vil bruke samisk i møte med en norskspråklig institusjon eller fagperson? Et problem er at det i

helsetjenesten brukes pårørende til tolking, noe som kan hemme pasientens bruk av tjenesten. Dette er et problem som også er kommet fram tidligere i møte med tolker ved sykehus. Språkstyret mener at det må satses på tolkeutdanning, slik at antallet samisktalende tolker øker.

Undersøkelsen viser en økning av barn i barnehager som får tilbud på samisk. Barnehagen er en meget viktig arena for læring av språk. Barnehagen kan også gi foreldre mulighet til å velge samisk for sine barn, også om de selv ikke kan språket. Språkstyret mener at det vil være viktig å satse på å gi informasjon om tospråklighet og rettigheter til foreldre som ønsker opplæring i og på samisk språk for sine barn.

Språkstyret er bekymret for nedgang i antallet som velger undervisning i samisk som 1. språk i nordsamisk område, samtidig som det er en økning i de som velger 2. språk hittil. Det må arbeides for at flere elever velger samisk som 1. språk.

Det er en økning av elever som får tilbud i samisk som 2. språk på sør-, lule- og nordsamisk med til sammen 115 elever. Språkstyret synes det er meget positivt at flere velger samiskundervisning og håper at denne positive trenden vil påvirke søknadsmengden til samisk lærer- og førskolelærerutdanning.

8. AVSLUTNING

Sametingets språkstyre har gjennomført språkundersøkelse i 2004. Undersøkelsens formål var å undersøke bruken av samisk språk innen offentlige institusjoner i Norge. I tillegg er det samlet inn informasjon om antall barn i samiske barnehager, antall elever som har samisk i grunnskolen, og antall elever i videregående skole som har samisk opplæring og dermed rett til Sametingets stipend. Informasjonen er hentet fra Grunnskolens Informasjonssystem på Internett (GSI) og internt fra Sametinget. Sametinget vedtok i mai 2004 Melding om samisk språk ”Samisk er tøft”. Meldingen inneholder en god del forslag til tiltak som skal bidra til bevaring og utvikling av de samiske språkene i Norge.